

Egy csongrádi tanya története és tárgyleltára

SZÚCS JUDIT

(Csongrád, Múzeum)

Használati tárgyaink életünk részei. Mindennapi szükségleteink kielégítésének feltételei, munkánk, terveink megvalósításának eszközei. Ugyanakkor gazdasági-társadalmi helyzetünk tükrözői is. A néprajz a paraszti munkát végzők életét, tárgyait vizsgálja. A paraszti gazdálkodás, lakás és háztartás tárgyainak cserélődése tükrözi az egész gazdálkodásban és társadalomban végbemenő változásokat, egyben a tárgy tulajdonosának helyét a társadalomban.

Bátky Zsigmond múzeumi kiállítások rendezését tárgyaló Útmutatójában¹ már 1906-ban ajánlja a teljes leltárak készítését. Tárgyleírások és- leltárak évtizedekkel később készültek az ország több részében. Település- és tájmonográfiákban találhatunk tárgybemutatókat, ilyenek például az Őrség népi táplálkozása, Szentgál monográfiája.² Az utóbbi munka módszeresebben mutat be tárgyakat és eszközöket. Kiss Lajos múzeumi tárgyak feldolgozása során gyűjtött tapasztalatait és gondolatait fogalmazta meg két cikkében.³

Fél Edit Kocson, Fél Edit—Hofer Tamás Átányon, Juhász Antalnak a szegedi tanyákon, Szent Tibornak a hódmezővásárhelyi tanyákon, Kósa Lászlónak egy gyulai tanyán végzett, Tóth Ferenc makói és Szarvas Zsuzsa szeremlei vizsgálatát,⁴ végül Hofer Tamás összegzését⁵ vettük figyelembe jelen munka megírásánál.

Csongrád a megye névadó települése, egyben legkisebb városa. A megye északi határán, a Tisza jobb partján, a folyónak keletre vetett kanyarulatában fekszik. A két világháború között — abban az időszakban, amelyhez vizsgálati témánkkal kötődünk — a település Jászberényhez és Kalocsához hasonlóan megyei város és járási székhely lett. Erdei Ferenc ezt az igazgatási szerep egyfajta minimumaként határozta meg.⁶

A város népessége 1930. évi adat szerint 97 százalékban katolikus,⁷ Csongrád az Alföld tanyás vidékéhez tartozik. De „már nemcsak tájában és termelésében, hanem tanyaformáiban is eltér a tiszántúli vidékektől. Aránylag sok a farmtanyája minden határrészen, amit két ok idézett elő. Egyik a birtokok erős aprózottsága, a

¹ *Bátky Zsigmond* 1906.

² *Kardos László* 1943., *Vajkai Aurél* 1959.

³ *Kiss Lajos* 1938. 1—3., 818—24., 1940. 446—453.

⁴ *Fél Edit* 1941., *Fél Edit—Hofer Tamás* 1961., *Juhász Antal* 1975., *Szent Tibor* 1979., *Kósa László* 1980., *Tóth Ferenc* 1982., *Szarvas Zsuzsa* 1987.

⁵ *Hofer Tamás* 1983. 39—64.

⁶ *Erdei Ferenc* 1974. 129.

⁷ *Kiss István* 1935. 12.

másik a kerti termelés lehetősége.”⁸ A farmtanya „birtokosa teljesen és örökös kinnlakási szándékkal települt”.⁹

1910-ben az összes kereső lakosból 725 10—100 holdas, 1881 10 holdon alóli,¹⁰ 1930-ban 723 10—100 holdas, 2071 1—10 holdas volt,¹¹ tehát a statisztikák szerint a jelzett rétegekben a földtulajdon aránya az adatközlők születése és házasodása időszakában lényegesen nem változott. Családjaik többségében még 5—8—13 gyermek született, akiből 3—8 leszármazott megélte a felnőttkort.¹²

A város földműves és iparos társadalma kereskedelmi kapcsolatot tartott a környező településekkel. Csanytelek, Csépa, Kiskunfélegyháza, Kunszentmárton, Szentés Tömörkény piacaira és vásáraiba jártak. Ezekből baráti és családi kapcsolatok alakultak.

1930-ban —, amikor a Faragó tanyában a vizsgálatra kiválasztott családból nyolcan laktak — a város 26 046 lakosából 9540 élt külterületen.¹³ A család az Erdei által a tájra jellemző farmtanyában lakott, a fiú a feleségével most is ott lakik.

Csongrádon egy idős házaspár tanyáját vizsgáltuk meg. Választásunkat az alábbiak indokolják. A tanyák egy részébe, főként aszfaltút mentén állókba fiatalok és középkorúak költöztek. A gazdasági és lakóépületeket felújították. Háztáji gazdálkodást folytatnak. Ahol ugyanazon tanyában a generációk követték is egymást, ott a középkorú házaspár csak gazdálkodni jár ki. A bútorok és edények nagyobb részét

1. A Faragó tanya lakóépülete az udvar felől

⁸ Erdei Ferenc 1976. 173.

⁹ Uo. 148.

¹⁰ A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1. 1913. 362—363.

¹¹ Kiss István 1935. 12.

¹² Szűcs Judit (é. n.) és az MTA Néprajzi Kutató Csoportjában Hofer Tamás vezetésével végzett családtörténeti kutatás tapasztalata.

¹³ Kiss István 1935. 12.

állandó lakhelyükre vitték. A felsorolt tanyák néprajzi tárgyleltár készítésére nem megfelelőek.

Faragó Mátyásék a Csongrád Külterület 8/245. címen a város peremétől egymásfél kilométerre, a szegedi út mentén laknak. Az adott határrészen ők a legidősebbek. Amennyire a körülmények engedték, életmódjukat és tárgyaikat megőrizték. A hasonló korú házaspárok többsége a 60-as, 70-es években beköltözött a városba vagy valamelyik közeli faluba. Akik még élnek közülük, azok többsége is régen fel számolta gazdaságát és háztartását.

A tanyát és környékét gazdája mutatja be: „*Ez valamikor a Tisza ártere vót. Mikor fêlosztották (ti. a szabályozás után) mindên ezêrhatszáz kvadráthoz adtak égy házhelyet. Ez vót az első tanya. Ez parton van, csak még köll nézni.*” A tanya építésének idejét és a vétel előtti gazdájának a nevét is meg tudja mondani: „*Olyan tizenkilenc éves lèhèitètt édèsapám (ti. mikor építették, tehát 1885-ben volt). Pikó Panni-féle tanya vót, valami kofaasszony vót. Sokan árèndàskottak itt. Kilencszánégybe vètte még édèsapám, Faragó Rókus. Akkor nagyon hitvány nádtetejes vót. Az ólak még az istálló nem vót itt. Azóta lèttek építve.*” A lakóépület udvari, hosszanti fala „*verètt fal*”. Keménységét, tartósságát a tulajdonos úgy jellemezte, hogy „*csákánnyal elég vóna szétverni*”.

A mai tulajdonos apjának „*fôggye vót Tömörkény (az egyik közeli falu) szélin. De azt eladták, abbú vètték eszt. Ott is røndös tanya vót, de ez közel vót a városhton. Akkor a fôdek (ti. a város alatt) nem értek többet, mint ott*”. Tehát anyagi veszteség nélkül vásárolhatott a városhoz közelebb tanyát és földet, amelyet felújítás és alakítás után farmtanyaként használt. (Bár adatközlőnk gyerekkorában úgy hallotta, hogy nagyapjának még volt városi háza.) A tanyán ekkor a következő változások történtek; a tetőt zsindelesre, majd cseresepre csináltatták, a kamrát „egy szintre hozták” a kétosztatú épülettel. Akkor lett a deszka gang. A gépszint elbontották és istállót építettek belőle.

16 öreghold (1 öreghold = 1600 négyszögöl) tartozott a tanyához. Földje barna homok. A szülők, a férj szülei búzát, árpát és kukoricát termeltek. Két felszerszámozott ló állandóan volt, 4—5 tehén, „*disznóféle hatvan darab is, kisebb-nagyobb, néha birka is vót. Nyólc-tíz darab, mikor hogy*”. Aprójószágból 50—60 tyúk, 15—20 pulyka, 20—25 kacsa. Emellett 80—85 pár galambot és 20 kúpkas méhet is tartottak.

A 16 öregholdhoz 12 kisholdat „örökölt” az apa a legidősebb fiútestvérétől. (Ez a testvér halálakor nevelt lányai és a legkisebb fiútestvére között osztotta szét vagyonát.) Az így 25 öregholdban számítható földhöz a 2 ló mellett a következő gazdasági eszközök és szerszámok voltak: eke, ekekapa, fogasoló, verető. (Ez vaspánttal szegett deszka volt, amire férfi állt, ló húzta; a földet simították vele, borona helyett használták.) Mindezek mellett kapát, ásót, karasolót, kaszát, szárvágót és favillát használtak. Egy igáskocsi és egy kisebb „*körülkásos*” sárga kocsijuk is volt. A szerszámok nagyobb részét közösen gazdálkodva a fiú vette. Így került a gazdaságba vaseke is. Ezzel az apa már nem dolgozott. Idős emberként már idegenkedett tőle.

Faragó Rókus az 1904-es ideköltözés után szép gyümölcsöst telepített, ebben volt 20 szilvafa, 20 cigánymeggy, 8 pongrádi cseresznye, 3 kajszibarack, többfajta alma, 10 eperfa. Nem biztatták őket kezdetben, ahogy Faragó Mátyás idézte a szomszédokat: „*Ebbe a fôdbe ültethet, nem fogja még. Idáig érô (magán mutatja, hogy derékig) gödröt ásott nekik (ti. a fáknek), De édèsapámnak vótak a családok. Ô húszta a vizet. — Gyerték, locsoljátok! Az első évekre kellètt locsolni. Nagyon szerette a fákat! De nincs most annak hírmondója sè!*” Ma a tanyát mindkét oldalról a termelőszövetkezet telepítette gyümölcsös veszi körül.

Az apa végrendeletileg elosztotta a földet, de haláláig együtt gazdálkodott a fiá-

2. A göré, mögötte az ólak és a takarmányos ól, szín, nyárikonyha épülete

val. A harmincas években a tanyával szomszédos birtokból árendába kifogtak 100 holdat, ebből szántóként műveltek 35 holdat, a távolabb lévő 12 holdat kiadták művelésre. A saját 16 és a bérelt 36 holdra harmadost, részest és kettőzöt fogadtak. A városban a hivatalos ügyeket a fiú, majd a meny intézte. A pénzt az apa, halála után a feleség kezelte.

Az apa halála után elosztott földből a fiúnak jutott a tanya körüli 4 és fél hold, a tanya és a gazdasági szerszámok és 1 ló. „Amit kaptam, az majdnem az egész erdő vót. (Az édesapja telepítette, feltehetően azért, hogy a barna homokot megfogja.) Már én irtottam ki, mert nem lőtt vóna szántóm.” Napjainkban újból akácfas, — cserjés kiserdő veszi körül a tanyát.

Az önellátás jegyében a fiú is termelt búzát és kukoricát, szerződés szerint 600 négyszögöl paprikát, kisholdon napraforgót. Az 1 ló mellett 2 tehenet, 1-1 borjút, 1 fias disznót 10—12 kismalaccal, 4—5 birkát. 40—42 pár galambot és legtöbb 10 család méhet tartott. Míg apa és fia együtt gazdálkodott, a tanyában kétszer annyi állatot neveltek. (Disznóból még többet is.)

Gyuricska Eszter uradalmi iparos lányából lett Faragó Mátyás földműves felesége. A parasztember általában parasztlányt vett feleségül. De az 5 gyermekes uradalmi iparos és 8 családdal 16—24 holdas gazda hasonló gazdasági-társadalmi helyzetűnek számíthatott.¹⁴ A kívülállók csak azért kérdőjelezték meg a földműves

¹⁴ A férjjel és a feleséggel külön-külön és együtt is folytatott beszélgetésekben a családjukra vonatkozóan anyagi természetű különbségek nem kerültek szóba. De a férj szerint az uradalmi gépész és az önálló gazdasággal bíró kisparaszt, „gazdálkodó” nem egyenrangú. „Csongrádon a gazdaember számított többnek. Mi előnyösebb helyzetben voltunk. Gazdasági szerszámunk vót.” — „Jó megélhetésük vót (ti. a feleség szüleinek), de a gazdaság nem az övék vót.” Tehát a férj a termelőeszközök tulajdona alapján a saját kisparaszt családját „többre tartja” az uradalmi gépésznél. A Dél-Alföld kutatója szerint „A 16—24 holdas gazda ... optimális esetben jobban élt, mint az uradalmi iparos családja, de rossz esztendőben rosszabbul is. Így helyzetüket nehéz összemérni.” (Juhász Antal szíves közlése.) — Faragó Mátyás szavait Erdei Ferenc is segít értelmezni. Erdei szerint a parasztnak a földje a szabadsága. (Erdei Ferenc 1973. 150.) — F. M.-nek a gazdasági szerszámokat a föld biztosította (és fordítva), tehát az uradalmi gépésznek — esetleg nagyobb biztonsága mellett is kevesebb szabadsága volt termelőeszköz és föld hiányában.

3. Az istálló

Faragó Mátyás választását, mert felesége nem ismerte úgy a paraszti munkát, mint aki tanyán nőtt fel. Azt mondták: „Ezék sē élnek még két húsvétot együtt, hogy majd nem ízlik a tapasztás. Oszt belegyűtt.” (Máig is megtapasztja még az udvari kemence belsejét is.) Faragó Mátyásné évekig ápolta anyósát, majd a Faragó szülők halála után saját szüleit hozta ide. Az idősek ápolása felmentette, felmenthette a tőle idegen, nehéz paraszti munkák alól. (A szülők ápolásával kompenzálhatta azt is, hogy gyermektelenül maradt.) Amellett a tisztartóéknak is varrt.

A feleség a következő stafíringot vagy „kiházásítást” kapta: szobabútort, amely 2 ágyból, 1 ruhásszekrényből, 1 asztalból, 4 székből, 1 tükörből és 1 kredencből (pohárszékből) állt. Ehhez tartozott még 2 dunna, 1 paplan, 4 párna, 2 kispárna, 3 damaszt ágynemű, 1 „asztalabrosz” meg 2 ágyterítő, 6 törülköző, ezek közt takács szőtte és damaszt is, és még 6 ing. (Ezek a textíliák nem szerepelnek a leltárban.)

Ahogy a feleség elmondta, a bútorok „bēnn (ti. a városban, Csongrádon) vót váltott lakásban, egy idős házaspárnál, egy padolt szobában. Vasárnap bēmēntünk a városba, ott ötösztiünk át (ti. a mise előtt). Nekēm is még a férjemnek is ott vót az ünneplő ruhája. Ezért fizettünk. Igencsak pénzbe.” A fentiekben leírt megoldás általános volt a kis- és középparaszti társadalomban. Csépainé Atkári Annát idézzük: „Ha a menyecske a tanyán lakott, akkor a bútora váltott lakásban vót. Háború előtt (ti. 1945 előtt) nem vitték a tanyára a menyecskének a bútorait.”

Az após halála után vitték ki a bútort a tanyára, evvel polgárosultabb berendezést kapott a szoba. Ekkor szűnt meg a „váltott lakás”. Ettől kezdve a tanyában öltöztek át ünneplőbe, úgy mentek be a városba vasárnap. (Sohasem laktak benn Csongrádon, de ha bementek, ma is ha bemennek, azt mondják, „otthon voltunk”.) A szobabútort még 1944-ben kiegészítették egy újonnan vásárolt szekrényvel, 20 évvel később pedig 1 padrekamiéval és 2 fotallal.

4. A konyha főzősarok része. Az asztalnál Faragó Mátyás ül.

A feleség megjegyezte, hogy már vehettek volna új szobabútort, de „nem volt szíve kitenni” az esküvőjekor kapott berendezést. Ők csak kiegészítették a bútort. Ugyanakkor módosabb, középparaszt és nagygazda családokban már a két világháború között előfordult, hogy városi polgároktól: orvostól, ügyvédtől használt szobabútort vettek. (Ennek legjellemzőbb darabja a kanapé maradt, a leszármazottak ezt több családból a múzeumba akarják adni.) Faragó Mátyásék generációjának városba költözött tagjai közül, akik tehettek, a 60-as és a 70-es években új kombinált szekrényes vagy szekrényorosos bútort vettek.

A textíliákat egy kisebb tüzeset tette tönkre: „*Ez a fal (ti. a szoba fala) nagyon rossz vót, kipakoltunk. Kihosztuk ide az asztalra az összes stafírungot ágyterítővel lētakarva. Egy tizenkét éves gyerek vót az állatokkal (ti. a háziak elmentek vasárnap a városba misére). Az útonjárók vették észre, hogy tódul ki a füst az ablakon. Ahogy össze vótak rakva, a hajtás széle megpörkölődött.*” Arra gondolnak, hogy a házörző fiú játszott a gyufával. A láng által megkapott stafírungrészeit szétvágvá, darabokban tudták csak használni.

Az apa 16, majd 25 hold birtokosaként 8 leszármazottal, a fiú pedig 4 és fél holddal gyermektelenül szintén kisparasztnek számított. Az apa egyetlen fiával és annak feleségével a még szétosztatlan földön a nagycsaládi élet nyomait őrző formában gazdálkodott. Az előző generációk még teljesebben éltek ezt a formát. Az anyós emlékeit idézi a feleség: „*Három menyecske vót együtt. Egymás gyerekeit szoptatták. Nagyon megértették egymást, Vincze ángyó, Borcsa ángyó meg nagymama.*” — A középparaszt ökonomikus gazdálkodása a nagycsaládi élet- és munkaszervezeten alapult. Az idézett pár mondat a férjük családjában élő feleségek összetartását jelzi.

A férj, a hét lány mellett egyetlen fiú, 1902-ben született, tehát 1987-ben, a gyűjtés idején 85 éves volt. Ekkor már csak ketten éltek egy lánytestvérével. A feleség négy testvére közül kettő él. A házaspárnak nincs gyereke. 1945-től 1960-ig 4 és fél holdon gazdálkodtak. 15 évi önálló munka után lépett be a férj a termelőszövetkezetbe.

Belépéskor az egyetlen lovat vitte be. A méheket ezután már nem tudta gondozni, de aprójószágot és disznót máig is tartanak. Jelenleg 3 csirkéjük, 30 tyúkjuk, 14 pár galambjuk és 3 disznójuk van. Egy sertésre szerződésük van, egyet a keresztlányuknak, egyet maguknak hizlalnak. A tehéntartást 1983-ban szüntették meg.

A Faragó-tanyát a rokonság és az ismerősök látogatták, névnapra és búcsúra is mentek vendégségbe. Az apának haláláig, 1944-ig, a fiúnak 1950-ig vacsorával ünnepelték a névnapját. Ezután a roknok „*csak úgy délután jöttek el. Most már elhaltak, akik gyöttek.*” Ők is eljártak vendégségbe meg a szomszédba esténként (pénteket, a böjti napot kivéve) kártyázni. Gyakran érkeztek a környékből a Faragó-tanyába is játszani. Az ötvenes évek elején a házigazda a gyakori vendéglátás miatt gyanúba keveredett, és a „számonkérésre” a következőket válaszolta. „*Mikor megjöttek. — Dicséretessék a Jézus Krisztust! Aggyon Isten! Hun a kártya? Nem politizáltunk mi.*” Napjainkra, mivel a régi társaság tagjai elhaltak vagy elköltöztek, az idős házaspár televíziózással tölti estéit.

Az útmenti tanya 1945 előtt a csendőr-, majd utána, a termelészövetkezetek megalkulásáig a rendőr-járőrök kijelölt pihenőhelye volt. Ez is eseményt jelentett az itt élőknek.

Napjainkban boltba a közeli faluba, Újfelgyőre, vasárnaponként pedig Csongrádra a templomba a férj jár, ilyenkor a rokonokat, testvérét is meglátogatja. A városi piacra 1-1 tyúkot eladni a felség visz be. „*Esztenős ünnepükön*” ő is bemegy a templomba. 1945 után mindketten kerékpárral jártak, az utóbbi években már autóbuszon közlekednek.

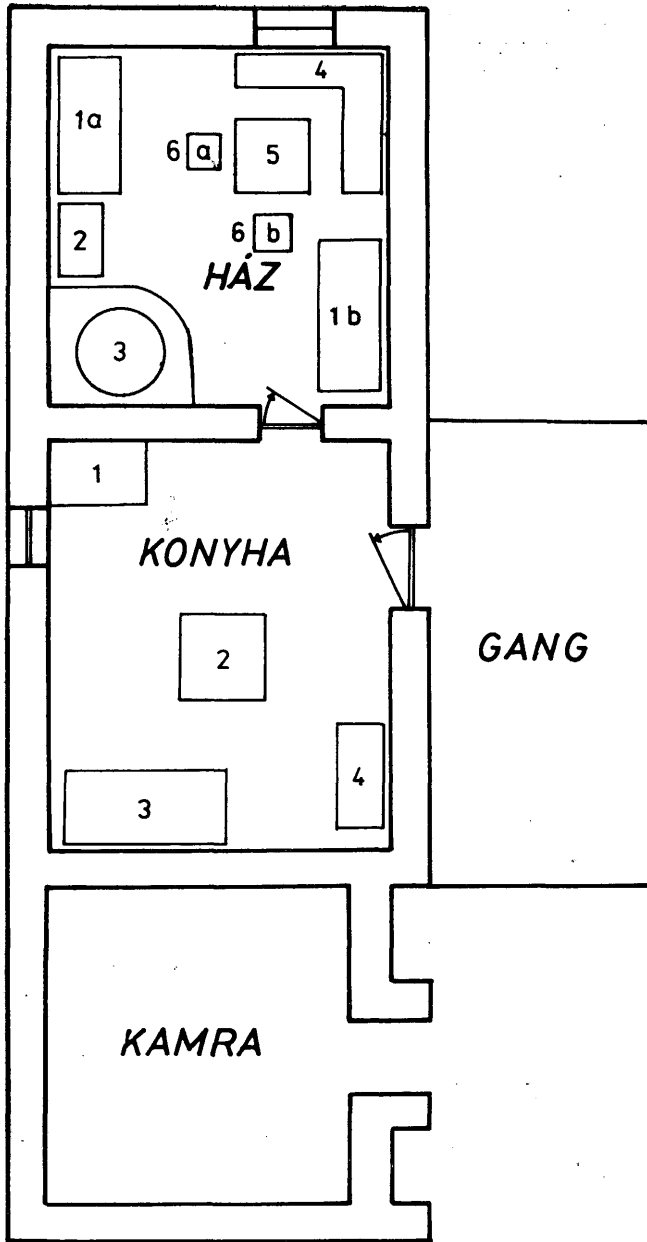
A tanya lakóépületét a következő épületek veszik körül: balról jobbra haladva az istálló, tyúkól, szemben a méhes, majd jobbról összefüggő épületsorban a kiskonyha, a szín, az ólak és a végében a göré áll. Először a század elején az istálló épült, majd szükség és lehetőség szerint a negyvenes évekig fokozatosan a többi.

Az udvari kemencét a gang ajtajától 8—10 méterre a hatvanas évek elején készítette egy kovácsmester. Évenként újratapasztva és meszelve napjainkig működik. Elődje a lakóépülettől 50—60 méterre álló, katlannak nevezett sütőalkalmatosság volt. (Az alacsony sütő alját téglával rakták ki, oldalálul kétfelől tapasztott deszka szolgált.) Napjainkban a tanyák udvarán gyakran látható kemence.

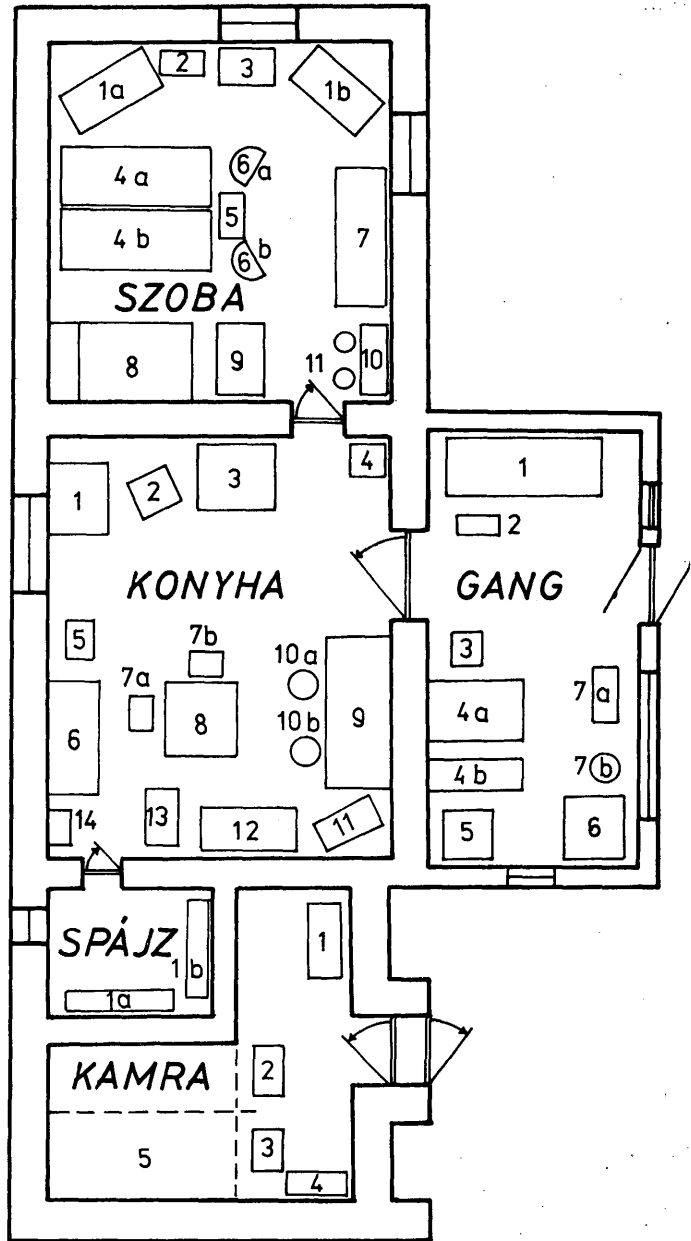
Nyári vagy kiskonyhát tanyán és városon egyaránt használtak és használnak ma is. A vizsgált tanyában 1945 előtt a kiskonyha a lakóépület bejáratától 25—30 méterre állt. Az 1982-ig használt, azonos nevű és funkciójú helyiség már csak 6—7 méterre van. A rokonságtól öt évvel ezelőtt kapott gázrezsóval megoldották a gangon történő, fűtés nélküli nyári főzést. Így a kiskonyhát csak alkalmanként használják: nagymosáskor és a hosszabb fővést igénylő étel készítésekor.

A beépített gang nyári főzőhely és a férj alvóhelye is, a szokást és az ágyat is apjától örökölte. (Az ágyhoz tartozó kanapé a férj egyik testvéréé lett. Tavaly „pusztították el.”) E külső helyiség legrégebbi bútordarabja a le- és felhajtható asztal és pad. Ezek a tanyai és a városi házak előtt egyaránt gyakoriak voltak. E helyiségben a rezsóhoz egy kis asztal is csatlakozik, mögötte a hűtőszekrény áll. A kis helyiség két, eltérő funkciójú részét az egymással szemben nyíló ajtók választják el. Nyáron itt tartózkodnak legtöbbit. Ilyenkor a varrógépet is kihozzák a konyhából.

A szabadkémény deszkával elrekesztett változatban az 1960-as átalakításig megmaradt. (Ez helyenként a városban is előfordult.) A 30-as évektől a konyhában berakott sparhelton főztek, az edényeket „*télázsín*” (polcon), tárolták, az ekkor még itt alvó adatközlőink használatában volt 1 ágy és 1 ruhásszekrény is, ezeken kívül egy asztal és székek is voltak a konyhában. — A helyiség berendezése így maradt 1960-ig. 1944 után a feleség szülei aludtak itt.

1. ábra. A Faragó tanya lakóépülete 1944-ig
- A „ház”:
1. a., b. ágyak
 2. sublat
 3. kemence
 4. sarokpad
 5. asztal
 6. a., b. székek
- A konyha:
1. „berakott sparhelt”
 2. asztal
 3. ágy
 4. ruhásszekrény

2. ábra. A Faragó tanya lakóépületének alaprajza; 1961-ben és 1973-ban kialakult állapot.

A szoba: 1. a., b. székrenyek, 2. tükör, 3. asztal, 4. a., b. ágy, 5. dohányzóasztal, 6. a), b. fotelok, 7. padrekamié, 8. szekrény-kemence, 9. hordozható cserépkályha, 10. kredenc, 11. székek. *A konyha:* 1. asztalsparhelt, 2. fotel, 3. asztal, 4. padláda, 5. doboz, 6. konyhaszekrény, 7. a), b) hokedlik, 8. asztal, 9. heverő, 10. a., b. székek, 11. televízió vasállványon, 12. konyhaszekrény, 13. varrógép, 14. kisláda, *A kamra:* 1. „telázi”, 2. mázsa, 3. morzsoló, 4. polc, 5. elrekesztett terménytároló. *A spájz:* 1. a., b. kis „telázi”. *A gang:* 1. ágy, 2. kishűtőszék, 3. szék, 4. a., b. leghajtható asztal és szék, 5. hűtőszekrény, 6. asztal, 7. a., b. gázrezsó állványon és gázpalack.

Az említett átalakításkor megszüntették a szabadkmény kürtőjét, „*lëplafonozták*” a konyhát, kivették a nagygerendát, a kis ablak helyére nagyobb került, a berakott „*sparhelt*” helyére „*asztalsparheltot*” vettek. Balról egy asztal, jobbról régi konyhaszekrény egészíti ki a konyhában átlósan elkülöníthető főzősarkot. A helyiség másik felében középpontban áll a televízió, mellette a heverő, előtte két szék, egy másik asztal, mellette másik oldalról egy konyhaszekrény szoba jellegű teret alkot. A főzősarok bútorai régebbiek, már 1945 előtt is használtak voltak, a lakó- és vendéglátó tér tárgyait 25—14—8 évvel ezelőtt újonnan vásárolták. (Csak a jelentősebb bútorokat említettük.)

A konyhában folyik az ősztől tavaszig tartó mindennapos főzés, a feleség télen itt alszik, a vendéget is itt szeretik fogadni, és egész évben itt nézik a televíziót. A fentiek alapján mondhatjuk, hogy a házaspár fő élettere a gang és a konyha.

A bemutatott három, főzésre is használt helyiség (esetünkben a kiskonyha, a fedett, zárt gang és a konyha) léte városon és tanyán még napjainkban is gyakori.

A konyha leírása után az önálló paraszti háztartás emlékeiből idézünk. Magyarázatul annyit, hogy a gazdálkodó ember, de még cselédje és részese is házilag süttöt kenyeret evett. Nem illett a városban járva pékségben, boltban vagy piacon kenyeret venni. A Faragó-házaspár abból az időből egyetlen alkalomra emlékszik, amikor „*péki kenyeret*” evett, ezt is viszonzásul kapták a városban egy ajándékba vitt kismacskaért. Ezt a pék-süttötte-kenyeret máig is „*újságként*” emlegetik. A földre terítés szokása a csongrádi parasztleletben a csépléshez kötődve maradt meg. Faragóéknál ilyenkor tyúkból leves és paprikás főtt, utána „*kellett*” pitét vagy pogácsát tálaltak.

A feleség szerint a szoba berendezésében a férj gyermekkorában sem volt festett bútor, mert az idősebb lánytestvérek „*modernizáltak*”. (A témára vonatkozó kutatásaink szerint a század elején, a század első felében a festett bútor egy-egy darabja —, ha nem is a teljes bútorzat — még a szobában található.) De utána a tanyában haláláig maradó apa nem engedett változtatni a bútorokon, sem azok elrendezésén. Így a szoba 1944-ig sarkos elrendezésű volt, a kemencével szemben sarokkanapé állt, előtte asztal néhány karszékkal. A másik két sarokban egy-egy ágy volt a fallal párhuzamosan. A „*sublat*”-ot, a szokásostól eltérően, a kemence és az ágy közé tették. A fiú nősülése után is az anya és a legfiatalabb, akkor még hajadon hűg aludt itt. (Lásd a 1 sz. mellékletet!)

Az így berendezett szobát „*ház*”-nak hívták. Faragóné, Gyuricska Eszter az öregszülők idejéből idézi a következő mondatokat: „*Bëmëgyünk a házba. De hideg ez a ház!*”.

A feleség polgári ízlésű szobabútorát az após halála után vitték ki a tanyára. A már említett felújításkor a szobát is „*lëplafonozták*”, eltüntek a gerendák, és a kerek-kemence helyére „*szekrény-kemence*” került. (Ez a kerek-kemencét követő szögletes forma.) Ez a fűtőtest sohasem működött jól. Téli hálóvendégnek a mellé állított hordozható cserépkályhába fűtenek. A házaspár a hűg férjezmenetele után, házasságuk negyedik évében, 1938-ban költözött be a szobába aludni. A feleség nyáron napjainkig itt alszik. Az anya, illetve anyós is ott aludt, ezután még öt évig élt betegen.

A „*ház*” sohasem vált „*tiszta házzá*” (ahogy az irodalom nevezi, tiszta szobává), mindig lakott volt. Ennek oka a család nagyságában és a gazdaság viszonylagos kicsiségében keresendő.¹⁵

Az 1960-as felújításkor a kamrából leválasztott spájzra a konyha felől ajtót vág-tak. Ablakot is tettek rá az északi falon. A gyakran fogyasztott élelmiszerek több-

¹⁵ Szűcs Judit 1988. 105—115. A cikk részletesen bemutatja a sarkos elrendezésű szoba csongrádi változatát.

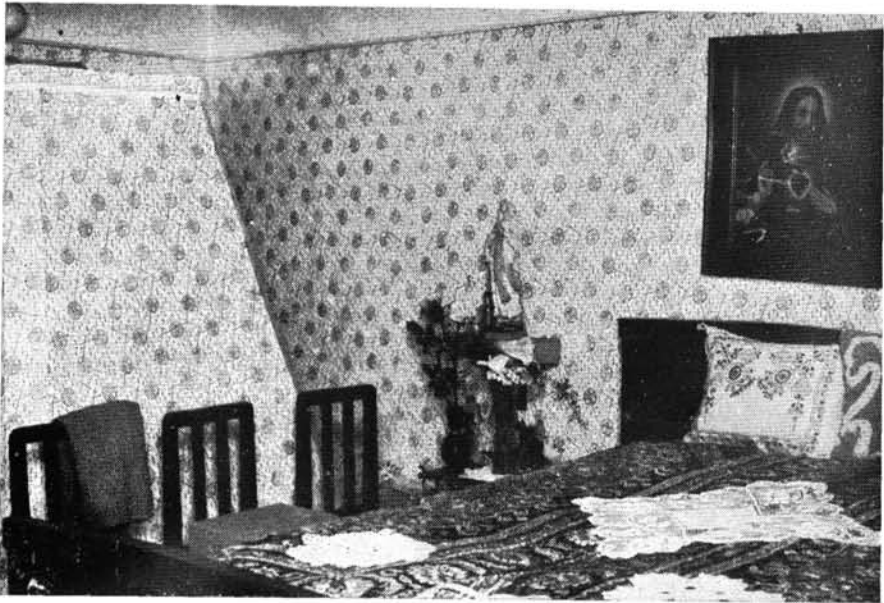
5. Szobarészlet

ségét itt tárolják. (A hűtőt nem használják rendszeresen.) A konyhából nyíló spájz használatával a főzés és a tárolás kényelmesebbé vált az idős embereknek. A fogyasztás és vendéglátás mértékének csökkenését a több éves befőttek jelzik. Bár a fazékban tárolt, tavaly lesütött hússal a váratlanul betoppanó rokont várják.

A kamra a lakóépület harmadik helyisége. Ajtaja az udvarról nyílik, ez gyakori a soros alaprajzú házaknál. A spájz megépítése előtt itt tartották az élelmet, most csak füstölt hússok vannak felagatva. Az itt található edények többségét évente egyszer, disznóöléskor használják, egyébként használaton kívül vannak. Az itt található tárgyak napjainkban már egy önellátásra is berendezkedett paraszti háztartás és gazdaság funkció nélküli kellékei. Az állatok takarmányának egy részét is ebben a helyiségben tárolják. Az ólak mellett még egy takarmányos ólnak nevezett tároló helyiség is van. (Hasonló megoldást más tanyákban is láthatunk.)

Az 1904-es beköltözés után a család második generációjának életében két különböző jellegű változtatás történt a tanyában. Az egyik volt az első 40 évben a gazdaságot kiszolgáló melléképületek: istálló, ólak, góré, méhes és szín építése. A század elején az apa az adott történelmi és gazdasági körülmények között igyekezett a gazdaságot fejleszteni. Fia az 1945 utáni időszakban, amikor már a gazdaság növelését nem tartották célnak, a lakást tette kényelmesebbé. (Mások ezt városi ház építésével és a tanyáról történő beköltözéssel oldották meg.)

A tárgyak sorra vételét a gazdaság néhány fontosabb darabjával kezdjük. A kocsis az udvaron indult el az enyészet útján, az ekét vasat gyűjtő gyerekek vitték el, az eketaligából csak a talicskába átrakott kerék maradt meg. A gazdálkodáshoz: termeléshez és eladáshoz (piacozáshoz és szállításhoz) az 1987-es leltárba vett tárgyaknál több lehetett a harmincas években, egészen az ötvenes évek végéig. A háztartás edényeinek száma lényegesen nem növekedhetett (kivéve a törtek pótlása), inkább cserélődött.

6. Szobarészlet a szögletes kemencével

A textilfélék kivételével a beeltárolt tárgyak száma 584 darab. A háztartás eredeti funkciójában használt tárgyai között hasonló arányban vannak a férj szüleitől maradtak, az 1945 után vásároltak és az utóbbi 10—15 évben ajándékban kaptak. A rokonságtól kaptak között is vannak használaton kívüliek, például a bútorok az istállóban, és használatosak, például a gázrezsó, -palack és -állvány. Ez utóbbiak, a városi életben divatjamúlt tárgyak egy tanyán élő idős házaspárnak még használaton is kényelmét szolgálhatják, a lakás komfortosságát növelik. Ebben az esetben a tárgyak városból tanyára kerülését adathatjuk.

Legértékesebb az általuk vásárolt hűtőszekrény, mosógép és televízió, melyeket 1973-ban, a villany bevezetésekor, a férj nyugdíjba menetele után szereztek be. Ez volt az utolsó nagyobb beruházásuk. A háztartási tárgyak megközelítőleg egyharmadának az eredetét nem tudtuk megnyugtatóan tisztázni. (Erőltetni sem akartuk.)

Az eredet szerint tisztázható tárgyak között egy a paraszt specialista készítette. Ez a fűzfából font kantakosár. (Pár éve.) Kérdés, hogy azok a tárgyak, amelyeket más tanyai gazdaságban és háztartásban paraszt specialista készítette,¹⁶ a vizsgált tanyában milyen eredetűek. Faragó Mátyás nem végzett ilyen munkákat, de felesége testvére asztalos volt: új vagy használt tárgyakat kaptak tőlük. Néhány faszerszámot bognárral készítették.

Egy család által 83 év óta folyamatosan lakott tanyában az „öregszülők”-től több edénynek kellett volna maradnia, de sajnos, 45—50 évvel ezelőtt egy cséplés-kor az edényekkel teli padot a tanyaudvarba beforduló kocsi fellökte, és akkor sok edény összetört. (Ezeket azután fokozatosan pótolták.)

A háború idején is tüntek el tárgyak.

¹⁶ *Juhász Antal* 1975. 162—163.

A tárgyak egy része épen, de funkció nélkül áll régi helyén a kamrában. Ilyenek a lisztszita, a lekvárkavaró és a bekötetlenül maradt, demizsonnak való üvegek. Harmadik része más funkcióban használatos, mint például a csirkeitatóként szolgáló öntöttvas lábas.

A bútorok között is utolérhetjük ezt a funkcióváltást. Az „*öregszülőktől maradt hokedli*” rakodó hely lett a spájzban, a szülők szekrényéből ól- és istállóajtót csináltak. A „*sublat*” helyváltozásai szerepváltást is jeleznek. 1944-ben a szobából a konyhába, majd a kamrába került, napjainkra pedig nyomtalanul eltűnt. A sokat használt, funkcióváltáson átment, illetve funkció nélkülivé vált tárgyak nagyobb része a melléképületekben és az udvaron található.

Cserépedények közül nagyobb mennyiségben és legtovább a köcsögöket használták. „*Szélké*”-ből, mázas, nem tűzálló edényből maradt néhány napjainkra. A még ép mázas köcsögöt keresztlányuk kérte el dísz tárgynak.

A kádárkészítette tárgyakat a paraszti háztartásban és gazdaságban is használták. A vizsgált családban volt káposztáshordó, famozsár, sózó- és dagasztóteknő, véka, boroshordók és köpülő. Ezekből a vizsgálat idején néhány hordó van még. Az apa idejében rövid ideig szőlejük volt. A famozsárt a pesti rokonok vitték el

7. A spájz polcai

8. A kamra egy része. A fényképet Vincze László készítette.

dísz tárgynak. A többi elpusztult. Egyedül a sózóteknőt pótolták, disznóöléskor máig is használják.

Két tárgy, egy köcsög és egy köpülő jelzi a hetvenes évek óta tartó folyamatot, amellyel a használati tárgyakat a tanyáról dísz tárgynak viszik a városba.

A fémedények közül az előző nemzedéktől máig változatlan funkcióban a tepszik maradtak meg. Az öntöttvas lábasok többségét használaton kívül a galambpadlason gyűjtötték össze.

A Faragó Mátyás következtetése szerint 102 éves tanya az idős korú házaspár életében elindult az enyészet útján. A tanya gazdája tudja és ki is mondja, hogy „*a rokonságban mindenkinek van olyan lakása, háza, hogy nem gyünne ide*”. Tehát a tanyát végső pusztulása közben mutattuk be.

(Adatközlők: Faragó Mátyás sz. 1902., Faragó Mátyásné Gyuricska Eszter sz. 1909. „Házi” lektor: Csépai Jánosné Atkári Anna sz. 1924. A tárgyleltár 1987 augusztus—szeptember hónapban és 1988 április—júniusban, a fényképek 1988 áprilisában készültek.)

*

Kollát Mária szintén 1987 nyarán készített tárgyleltárt egy csongrádi tanyán, Dósa Istvánéknál.¹⁷ Ők ugyan távolabb élnek a várostól, mint Faragó Mátyásék, de mivel Dósáéknak 6—7 kat. hold tulajdonuk volt, a két házaspár azonos gazdasági-társadalmi rétegbe sorolható, egy korosztály tagjai. A tárgyak hasonló száma F. M. 875 és DJ 802. is ezt igazolja.

A Juhász Antal¹⁸ tárgyleltáraival végzett összevetés (4—5. táblázat) alapján

¹⁷ Kollát Mária (é. n.) 1—22.

¹⁸ Juhász Antal 1975. 157.

látható, hogy a csongrádi és a Szeged környéki házaspárok száma kis eltéréssel hasonló. Az egyik eltérés abból adódik, hogy míg a két szatymazi házaspár rendszeresen járt a piacra, és ehhez a tevékenységükhöz 39, illetve 63 tárgy tartozott, addig a csongrádi, már idős házaspár ritkán és kevés portékával tud bemenni a városi piacra. Az adatfelvételt a hasonló korú, 1900—1910 között született házaspároknál Juhász Antal 1974—75-ben végezte, míg én 1987-ben, tehát 12 év időkülönbséggel gyűjtöttem.

Másik különbség a gazdálkodás, piacozás, szállítás és a ház körüli munka tárgyainak állapotában lehet. Faragó Mátyáséknál ezeknek az eszközöknek egy része már elpusztult, másik része rossz állapotban, használaton kívül áll, harmadik, kis részét használják.

A publikálás időrendjében következő alföldi eszköztár-bemutató Kósa Lászlóé. Ő egy Gyula környéki tanya lakóinak életútját, a tanya épületeit, eszköztárát és berendezését mutatja be. Nem készít tárgyleltárt, de a tárgyak jelentős részét, legalább 80 százalékát felsorolja, jelezve eredetüket és funkciójukat. A szerző által huszonöt éve ismert, újra fogékony, idős házaspár életét változásában ismerhetjük meg.¹⁹

Tóth Ferenc A makói ház című kötete Lakásmód és lakáskultúra című fejezetében három, különböző szinten, a vizsgálat idején városban élő, egykori hagymás család tárgyi ellátottságát vizsgálta.

F. M., csongrádi kisparaszt — az agrárproletár és bérlő, makói kisparaszt lét határán lévő Molnár Józsefnél megközelítőleg kétszer annyi tárggyal — a törzökös makói hagymakertész, Diós Sándor mellett helyezhető el. A tárgyak száma — MJ. 466, DS. 713. és FM. 875. — is ezt látszik igazolni.

Fél Edit a 2971 lakosú Kocs (egy dunántúli falu) társadalmából hat családot; 2 gazdát, 1 kigazdát, 2 zsellért és 1 kommencióst választott ki, ezek háztartásában készített tárgyleltárt.²⁰ Közülük a kigazda és a „módosabb” zsellér tárgyleltárát emeljük ki. Ők látszanak Faragó Mátyásékhoz hasonló társadalmi helyzetűeknek. A textíliák, könyvek és újságok nélküli tárgyak összege a kigazdánál 241, a zsellérnél 294. (A zsellérnél a kevésbé értékesebb tárgyakból, például képekből, üvegekből és evőeszközökből volt több.)

A két gazdaság és háztartás tárgyainak további összehasonlítását több tényező akadályozza. Az alföldi mezővároshoz tartozó tanya és a dunántúli falu eszközellátottságának különbsége mellett a két leltár felvételének viszonylag nagy időkülönbsége (51 év) és a két vizsgálat különböző szempontjai is megnehezítik.

Az előbbi próbálkozásokból látszik, hogy az azonos időben és azonos szempontok szerint felvett leltárak összehasonlításából lehetne határozottabb és mélyebb következtetéseket levonni.

A jelenkutatás lehetőségeit keresve megfogalmazhatjuk, hogy egy idős korú és egy fiatalabb, tanyán élő és ott gazdálkodó, egy idősebb és egy fiatalabb városban (vagy falun) élő és tanyán gazdálkodó házaspárral, tehát legalább négy család tanya- és családtörténet háttérű tárgyleltárával, annak értelmezésével tudnánk jellemezni a napjainkig tanyához kötődő csongrádi családok típusait.

¹⁹ Kósa László 1980. 399—424.

²⁰ Fél Edit. 1941. 215—222.

Faragó Mátyásék tanyájában végzett tárgyleltár összegzése

A tárgyak eredet szerinti összegzése:

A férj szüleitől maradt	78
A feleség szüleitől maradt	8
Hozomány és nászajándék	63
1945 előtti ajándék	14
1945 utáni ajándék	84
Használtan kapott (főként rokonoktól)	143
1945 előtti vásárlás	35
1945 utáni vásárlás	413
Maguk készítették	37
Összesen	<u>875</u>

A tárgyak funkció szerinti összegzése:

Bútorok	43
Lakberendezési tárgyak	82
Háztartás, főzés, étkezés és tisztálkodás	320
Textil- (és bőr-) tárgyak	291
A gazdálkodás és házkörűli munka tárgyai	105
A piacozás és szállítás eszközei	34
Összesen	<u>875</u>

A tárgyak helyük szerinti összegzése:

A lakóépületben	702
Az udvarban és a melléképületekben	173
Összesen	<u>875</u>

Összevetés a Juhász Antal készítette tárgyleltárral:

Csányi Antal, Szatymaz, szegényparaszt	630 tárgy
Paragi Péter, Szatymaz, kisparaszt	740 tárgy
Faragó Mátyás, Csongrád, kisparaszt	875 tárgy
Nagy Antal, Rőszke, gazda	996 tárgy ²⁰

Részletesebb összevetés a Faragó tanyában, a Dósa tanyában és a Juhász Antal készítette tárgyleltárakkal:

	FM	PJ	NA	PP	CsA
A bútorok	43	22	47	41	27
A háztartás tárgyai	402	384	505	395	288
A textil- (és bőr-) tárgyak	291	340	263	160	113
A gazdálkodás és házkörűli munka tárgyai	105	44	130	88	129
A piacozás és szállítás tárgyai	34	9	45	39	63
Egyéb tárgyak	—	3	6	17	10
Összesen:	<u>875</u>	<u>802</u>	<u>996</u>	<u>740</u>	<u>630</u>

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
<i>A gang</i>										
fazék								+		1
virágcserepek						+				15
gázrezsó, -palack, állvány						+				3
műanyag vödör					+					1
petróleumlámpa								+		1
viráglocsoló						+				1
kávéfőző					+					1
kantakosár								+		1
vájling								+		1
hűtőgép								+		1
kisasztal						+				1
lehajtható asztal	+									1
műanyag kosár (kenyeres)					+					1
befőttesüvegek								+		4
kistál					+					1
kompótos tál					+					1
lábastartó								+		1
kávészcésze 2, tányér 1					+					3
kiskanál							+			1
borospohár					+					1
üvegnyitó						+				1
ébresztőóra										1
lehajtható szék	+							+		1
támlásszék						+				1
borotválkozó szekrény					+					5
sámli		+								1
pirosmázás kanta	+									1
műanyag személtapát						+				1
alumínium tál	+									1
vas virágállvány						+				1
balta	+									1
fokos						+				1
ágy	+									1
trózsák	+									1
lepedő								+		1
párna			+							1
párnahuzat								+		1
dunna			+							1
dunnahuzat								+		1
pizsama								+		1
<i>A konyha</i>										
fa virágtartók (fali)					+					2
kisterítők (v. tartón)									+	2
falilámpa					+					1
műanyag „lavór”					+					1
vesszőfotel						+				1
asztal (középen)								+		1
hokedlik								+		2
kisláda								+		1
televízió								+		1
tv asztal						+				1
konyhaszekrény(ben)								+		1
kávékészlet			+							1
teáskészletből					+					2
kávéskészlet					+					1
alumínium kávégyűjtő					+					1

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
tejesbögre			+							1
tejesbögrék					+					5
tányérok								+		21
poharak			+							19
poharak					+					7
műanyagtálca						+				1
pecsenyéstál				+						1
üveg			+							1
csonttányér			+							1
műanyag tésztaátál stb.					+					1
nyitókészlet (dugóhúzó)					+					1
bögre								+		1
kancsó								+		1
nagykések						+				5
nagykés (szekrény tetején)								+		1
hétköznapi ingek								+		7
kötények								+		6
férfi fehérnemű								+		5
téli szoknyák								+		2
szövetnadrág								+		2
női fehérnemű								+		6
szennyesládá(ban)								+		1
portörölő									+	1
szvetter (rossz)								+		3
padlótörölő								+		3
használt nadrág								+		2
törülközők								+		2
„kredenc”(ben)						+				1
fűszeres doboz	+									3
műanyag fűszertartó								+		1
félliteres mérő	+									1
porcelán bögre					+					3
félliteres pohár	+									1
kancsó (1 literes)	+									1
kakaós doboz	+									1
„szélke” (félliteres)	+									1
zománcos bádögbögre						+				1
rézmozsár		+								1
reszelő								+		1
gránit tányérok és tál					+					3
műanyag tányér					+					1
kártya (csomag. 3)						+				3
cserép tálca	+									1
féregirtó spray								+		1
kés, villa, kanál	+									3
kés, villa, kanál								+		12
fakanalak				+						2
gránit tál			+							1
porcelán és jénai tál					+					2
aluminium csíkszedő								+		1
műanyag levestűrő								+		1
zománcos lábasok								+		5
húsdaráló	+									1
krumplitörő	+									1
diódaráló	+									1
tésztazagató								+		1
mákdaráló								+		1
kissöprű					+					1
pirosfazék (zománcos)								+		1

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
szita	+									1
bádogtál	+									1
konyhaasztal (a falnál)	+									1
bádogtálca					+					1
füles pohár					+					1
pohár			+							1
fatálca				+						1
fakulacs				+						1
porcelán kancsó					+					1
fali tányér					+					3
óra								+		1
„asztalsparhelt”								+		1
varrógép							+			1
heverő								+		1
falvédő (gyári, festett)								+		1
feszület				+						1
képek						+				2
vasmacska alakú hőmérő					+					1
heverőben										
paplan huzattal								+		2
párna huzattal								+		2
lepedő								+		1
elemlámpa								+		1
szivacs								+		1
hálóing								+		1
ágyterítő								+		1
csizmahúzó (a heverő alatt)								+		1
abroszok (viaszosvászon, nylon										
csipke, karton								+		3
drapéria vászon									+	3
falináptár							+			1
neon armatúra								+		1
falvédők (1 fém, 2 textil)								+		3
magasszárú cipő								+		1
szatyor					+					2
székek(en)						+				2
fejkendő						+				1
fejkendők								+		2
blúz								+		1
szoknya								+		1
A feleség hűgának tapasztásnál										
használt ruhái: (2 darab)										
pongyola								+		1
„mackófölső”								+		1
zoknik								+		2
bakancsok								+		2
cipő (hazajáró)								+		1
cipő (tanyában használt)								+		1
szandál								+		1
papucs								+		1
gumicsizma								+		1
ünneplő csizma								+		1
A feleség hordta ruhák:										
kardigán								+		1
ruha								+		1
kötő								+		1
papucs								+		1
fehérműk								+		2

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
A férj-hordta ruhák:										
nadrág								+		1
ing								+		1
pulóver								+		1
svájcisapka								+		1
cipő								+		1
zokni								+		1
fehérenemű								+		1
fogas(on) (az ajtón)	+									1
köpeny (vászon)								+		1
kabát (vászon)								+		1
dzseki								+		1
fogas(on) (a láda fölött)	+									1
sötétítő függöny									+	1
kabát (hazajáró)								+		5
„safrok”									+	1
otthonka						+				1
műbőr kabát								+		1
<i>A szoba</i>										
asztal			+							1
székek			+							2
tükörasztal			+							1
„kredenc”(ben)			+							1
talpas pohár (készlet)					+					1
boros pohár (készlet)					+					1
gránit tálca					+					1
pálinkás készlet					+					1
talpas pohár (készlet)					+					1
porcelán baba					+					1
borosüveg		+								1
konyakos üvegek					+					2
rózsaszín üvegpohár		+								1
borospohár			+							1
poharak								+		4
kompótos készlet							+			1
üvegtál				+						1
fa hordóska					+					1
műanyag tál							+			1
váza				+						1
műanyag tálca							+			1
villany kávéfőző					+					1
pálinkás készlet					+					1
süteményestál			+							1
porcelán levestál						+				1
dohányzóasztal						+				1
fotelek							+			2
virágállványok						+				3
„Szűzanya” szobor						+				1
családi képek				+						4
családi képek						+				10
szalma intarzia						+				1
szenképek	+									2
falvédők (horgolt suba)						+				2
vázák (asztalokon, (állványo- kon.)					+					8
nippek (a tükörasztalon)					+					2
középszőnyeg						+				1
rongypokrócok								+		4

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
szatyor							+			1
retikül								+		1
terítő (a tükörsztalon)									+	1
ágyak(ban)			+							2
paplanok			+							2
paplanhuzat								+		2
dunna			+							1
dunnahuzat								+		1
trózsák			+							2
párnák			+							2
párnahuzat								+		2
kispárnák			+							3
kispárnahuzatok								+		3
lepedők								+		2
ágyterítők								+		2
plédek								+		2
padrekamié								+		1
takarók (a rekamién)								+		2
kabát (a rekamiében)				+						1
párnák (a rekamién)								+		3
asztalterítők (kicsik)							+			4
párnák a fotelokon és a székeken							+			6
függönyök (nylon)								+		2
sötétítő függönyök								+		2
terítők a kredencen							+			6
terítők a dohányzóasztalon							+			1
ruhásszekrény(ben)			+							1
stelázsicsik									+	1
ingek								+		3
hálóingek								+		4
női fehérnemű								+		9
kesztyű								+		1
kispárna								+		1
ruha szekrényen kívülre									+	1
akasztva										1
ruha								+		1
törülközők			+							4
törülközők								+		7
nagypárna-haj								+		1
konyharuhák			+							3
szalvéta			+							1
blúzok							+			2
kabátok							+			3
ruhák								+		3
ruhák									+	2
fekete öltöny								+		1
komplé								+		1
blúzok								+		3
blúzok									+	2
kiskabát								+		1
kiskosztüm								+		1
nadrág (férfi)								+		1
fekete öltöny								+		1
szürke öltöny (nyári)								+		1
szoknyák								+		4
pongyola								+		1
nyári kosztüm								+		1
női cipők								+		4
csizma (fekete)								+		1

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
papucs								+		1
kendők			+							1
kendő							+			1
kendő								+		5
nyakkendők								+		3
övek (női)								+		3
ruhásszekrény(ben)								+		1
kalapok								+		4
völegényi kabát				+						1
átmeneti kabát								+		1
szövet félkabát								+		1
bőr kabát								+		1
női félkabát							+			1
fekete kiskabát (ffi)								+		1
kabát, legénykori								+		2
csizmanadrág szövet és posztó								+		2
télkabát						+				1
szekrénycsik									+	1
kötött blúz					+					1
sapka					+					1
hálókabát		+								1
hálókabát								+		1
damaszt törülköző							+			1
zsebkendők								+		3
dunnahuzat			+							2
damaszt abrosz			+							1
damaszt abrosz								+		1
párnahaj			+							1
ágynemű garnitúra								+		3
asztalterítő								+		1
szalvéta			+							1
ágynemű garnitúra								+		2
lepedő			+							1
<i>A spájz</i>										
beépített „telázi”									+	1
bekötött üvegek	+									3
befőttes üvegek								+		21
műanyag üvegek						+				3
szódás szifon						+				1
alumínium tejeskanna								+		1
vizeskanta								+		2
nagyfazék zománcos						+				1
kisfazékok								+		2
fedő						+				1
tálca (préselt papírból)						+				1
üvegek literes, boros					+					2
„telázi”						+				1
alumínium tejeskanna								+		1
zománcos tejeskanna								+		2
fazék								+		1
cserépedény					+					1
köcsög	+									1
műanyag vödör					+					1
fazékok	+									2
villansütő								+		1
lisztzsita	+									1
műanyag flakon						+				3
„döbön” (a földön)	+									1

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
hokedlik	+									2
szakajtókosár	+									1
szakajtókosár						+				1
„zsajtár” a falon								+		1
nyújtódeszka a falon	+									1
„vájling” a falon						+				1
„vájling” a falon			+							1
paradicsom paszírozó						+				1
<i>A kamra</i>										
„telázsín”	+									1
fazekak 5—10 literesek	+									3
fazék						+				1
lábás	+									1
„döbön”	+									3
bekötetlen palack	+									1
petróleumlámpa							+			1
műanyag kanna (flakon)						+				2
sózóteknő						+				1
rosta	+									1
rosta		+								1
morzsoló	+									1
vödör								+		2
mázsa						+				1
„döbön”	+									1
„vájling”	+									1
söprű								+		1
zsírkavaró kanalak	+									2
<i>A padlás</i>										
nagyfazék								+		1
rézüst		+								1
bogrács						+				1
zománcos üst						+				1
zománcos üst								+		1
réz permetező (rossz)							+			1
befőttesüveg (5 literes)						+				10
asztal						+				1
lőszerszám (rossz)						+				1
kocsikötél	+									2
kocsikötél		+								1
<i>Az udvaron</i>										
hólapát						+				1
disznóvályú, fém						+				1
söprű rossz								+		1
létra rossz								+		1
talicska								+		1
vödör								+		1
üstház fém						+				1
kutyatányér (pléh)						+				1
macskatányér műanyag						+				1
lapát								+		1
lapátfej								+		1
láda									+	1
fém cipőtisztító						+				1
meszelő								+		1
partfísnyel								+		1
daráló	+									1
söprű								+		1
lapát								+		1

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
cserép csirkeitató								+		1
zománcos lavór (malteros)								+		1
súrolókefe								+		1
fazék								+		1
vasvilla								+		1
szítakeret								+		1
dísznővályú fém								+		1
műanyag víztároló						+				2
fémedény rossz						+				1
fazék pernyetároló						+				1
mosóteknő, alumínium								+		1
„asztalsparhelt”								+		1
<i>A szín</i>										
„asztalsparhelt”						+				1
karszék (zöld)	+									1
„vájling”	+									1
mosdóállvány, fém						+				1
ládák									+	10
kantakosár, rossz								+		1
olajos kanna	+									1
kukorica-pattogtató								+		1
szenesvödör								+		1
<i>A kiskonyha</i>										
söprű								+		1
demizson	+									1
demizson						+				1
üvegek: befőttes, boros								+		18
súrolókefék								+		3
csikszedő								+		1
kanáltartó								+		1
üvegmosó								+		1
edénysúroló (műanyag)								+		1
súrolókefe								+		1
hamutartó								+		1
kistükör						+				1
„zsajtár”								+		1
virágcserep								+		1
mosógép								+		1
cserép csirkeitató								+		1
asztal	+									1
tepszik	+									7
mérleg						+				1
műanyag „üveg”						+				1
fedőtartó						+				1
konyhaszekrény						+				1
palacsintasütő								+		1
befőttesüvegek								+		6
kocsilámpa						+				1
fa mosdóállvány						+				1
„vájling”								+		1
nagykanál								+		1
cserép csirkeitató								+		1
kosár								+		1
befőttesüveg								+		8
lámpaernyő						+				1
<i>Az istálló</i>										
bútorok (használt)						+				4

A tárgy neve	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
sütőteknő						+				1
<i>A tűzrealósól</i>										
négykerekű kocsi						+				1
ládák									+	5
sütőlapát	+									1
lapát						+				1
katonaláda	+									1
<i>A góréban</i>										
alumínium fürdőkád						+				1
zománcos bögre						+				1
balta								+		1
függönytartó						+				1
ládák									+	1
létra						+				3
<i>A takarmányosól</i>										
alumínium fürdőkád	+					+				1
mozsártörök						+				3
famozsár	+									1
ásó								+		1
kiskas								+		1
patkányfogó					+					1
alumínium vödör								+		1
láda									+	1
műanyag zsákok								+		4
ásó								+		1
ásó								+		1
csákány								+		1
feszítővas						+				1
kalapács								+		1
tokmány kaszakövel	+									1
szárvágó sarlóforma	+									1
szárvágó						+				1
gereblye						+				1
ülő (kaszához)								+		1
ékek fémből						+				2
balta						+				1
fejsze						+				1
kasza								+		1
ácskapcsok						+				3
tokmány	+									1

A tárgyleltárban a tárgyak eredetét mutatjuk be. A rovatok jelmagyarázata a következő:

- 1 a férj szüleitől maradt
- 2 a feleség szüleitől maradt
- 3 hozomány és nászajándék
- 4 1945 előtti ajándék
- 5 1945 utáni ajándék
- 6 használtan kapott
- 7 1945 előtti vásárlás
- 8 1945 utáni vásárlás
- 9 saját készítés
- 10 a tárgyak darabszáma

- Bátly Zsigmond*
1906 Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére. Bp.
- Erdei Ferenc*
1973 Parasztok. Akadémiai Kiadó, Bp.
1974 Magyar város. Akadémiai Kiadó, Bp.
1976 Magyar tanyák. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Fél Edit*
1941 Kocs 1936-ban. Néprajzi monográfia. Budapest.
- Fél Edit—Hofer Tamás*
1961 A parasztember szerszámai. Beszámoló az átányi monografikus eszközvizsgálatról. Ethnographia, 487—535.
- Hofer Tamás*
1983 A „tárgyak elméleté”-hez. Felszerelések és tárgye gyűttestek néprajzi elemzése. In. Népi kultúra — Népi társadalom. Akadémiai Kiadó, Bp. 39—64.
- Juhász Antal*
1975 A parasztság tárgyi ellátottsága. MFMÉ 1974/75—1. Szeged, 105—167.
- Kardos László*
1943 Az Őrség népi táplálkozása. Budapest.
- Kiss István*
1935 Csongrád megyei város közigazgatása. Pécs.
- Kiss Lajos*
1938 Néprajzi tárgyak a hódmezővásárhelyi múzeumban. Népünk és Nyelvünk, 1—3., 18—24.
1940 A tárgyak élete. Ethnographia, 446—453.
- Kollát Mária*
Nemzedékek nyomában. Megjelenőben a Mozaikok Csongrád város történetéből 1988. című kiadványban.
- Kósa László*
1980 Egy tanya gazdaság 1974-ben. (Eszközleltár és életmód) In: Pölöskei Ferenc—Szabad György: A magyar tanyarendszer múltja. Akadémiai Kiadó, Bp. 399—424.
- Szarvas Zsuzsa*
1987 Háztartások eszközkészletének átalakulása és az életmódváltozás összefüggései Szeremlén. Cumania 9. 293—337.
- Szenti Tibor*
1979 A tanya. Gondolat, Budapest.
- Szücs Judit*
1988 A Gyökér utca 1. számú ház berendezésének néhány kérdése. Mozaikok Csongrád város történetéből 1987. 105—115.
É. n. A paraszti társadalom rétegződése és a paraszt-iparos kapcsolatok. Csongrád város monográfiája néprajzi kötetében megjelenőben.
- Tóth Ferenc*
1982 A makói ház. A Makói Múzeum Füzetei 30. Makó

Geschichte und Sachinventar eines Bauernhofes in Csongrád

Szücs, Judit

Der im Aufsatz untersuchte Bauernhof wurde nach der Flussregulierung gebaut und 1904 von dem Vater des heutigen Besitzers Mátyás Faragó gekauft. Mit einem Grundbesitz von 16 Joch (später von 24 Joch nebst 8 Nachkommen) zählte der Vater zu den Kleinbauern, ebenso sein Sohn mit 4 1/2 Joch und ohne Familie. Sie hatten kein Haus in der Stadt und wohnten in dem ganzen Jahr im Bauernhof.

Die Gegenstände wurden laut Untersuchungen von Antal Juhász nach Herkunft, Stelle und Funktion systematisiert. In dem Haushalt der ehemaligen Kleinbauern bei Szeged und Csongrád kann man mit der annähernd gleichen Zahl der Gegenstände, ohne die Textilien mit 5—600 rechnen.

Die Familiengeschichte spiegelt sich in den Veränderungen des Hofes und der Gegenstände wider. Im Besitz eines Ehepaars vom höheren Alter wurden die landwirtschaftlichen und von den Vorfahren geerbten Werkzeuge immer geringer. In den letzten 20 Jahren nahm aber die Zahl derjenigen Gegenstände zu, die die Allen von den Verwandten schon abgenutzt und ohne irgendeine Funktion bekamen.

Das Ziel der weiteren Forschung ist die Charakterisierung von mindestens vier Familien aus einheitlichen Gesichtspunkten und mit hof- und familiengeschichtlichen Sachinventar. Auszuwählen sind: ein älteres und ein jüngeres Ehepaar im Bauernhof zur gleichen Zeit sowie ein älteres und jüngeres Ehepaar in einer Gemeinde, die aber im Bauernhof Wirtschaft treiben.